

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อแหล่งน้ำที่ได้รับผลกระทบ จากมลพิษทางน้ำ¹

ครองขวัญ ชนะอุดมทรัพย์²

ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีความก้าวหน้าและทันสมัย ขณะเดียวกันได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปอย่างปราศจากความระมัดระวัง และปราศจากการคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดมา ส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและการแพร่กระจายของปัญหามลพิษที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเห็นได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม มลพิษที่ถือเป็นปัญหาอันสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนหรือสิ่งมีชีวิตบริเวณโดยรอบได้อย่างชัดเจน คือ มลพิษทางน้ำ ซึ่งมลพิษเหล่านี้เกิดมาจากหลายแหล่งพื้นที่ด้วยกัน อาทิ พื้นที่ในชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม หรือรวมถึงแหล่งพื้นที่อุตสาหกรรม โดยประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เพื่อให้เป็นมาตรการหรือข้อกำหนดทางกฎหมายเพื่อขจัดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม³

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ มาตรการการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ รวมถึงการเยียวยาความเสียหายจาก

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อแหล่งน้ำที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางน้ำ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิ สิริพิฑูร และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุร ศิริยุทธวัฒนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เตชะมา

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาเขตบางนา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³บริษัท ลูกซ์ รอยด์ (ประเทศไทย) จำกัด, สาเหตุและผลกระทบจากมลพิษทางน้ำ [Online], available URL:// จาก https://lux.co.th/cpt_blog/cause-and-impact-of-water-pollution/, 2565 (สิงหาคม, 13).

ภาครัฐและภาคเอกชนให้กับผู้เสียหาย ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและหลักการพื้นฐานของกฎหมายสิ่งแวดล้อม รวมถึงเข้าใจถึงแก่นแท้ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ยังคงพบปัญหาช่องว่างทางกฎหมายอยู่หลายประการ ดังนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาการบังคับใช้มาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำพบว่า แม้จะมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำหรือบัญญัติมาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำของประเทศไทย แต่มาตรการดังกล่าวนี้ก็ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องและการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย ในประเด็นที่หากผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายอย่างพิเศษเช่นว่านั้นได้ ทางกฎหมายก็ยอมถือว่า ผู้นั้นไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือได้รับความเสียหายทางอ้อม และจะถือว่า เป็นความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกระทบต่อรัฐ รัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย บุคคลธรรมดาไม่ใช่ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้เยียวยาความเสียหายใด ๆ ตามความในมาตรา 97 ย่อมเป็นการเปิดช่องว่างทางกฎหมายให้ผู้ก่อมลพิษอาจใช้วิธีการทางเทคนิคหรืออ้างถึงช่องว่างทางกฎหมายนี้รับภาระการพิสูจน์ที่เป็นคุณแก่ตนเพื่อให้พ้นผิดได้ จึงเป็นการไม่เป็นธรรมกับผู้เสียหาย

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาบทบาทภาครัฐในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่มีการกำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้เจ้าพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้คำแนะนำของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ เห็นได้ว่าการกระจายอำนาจดังกล่าวแม้จะมีลักษณะเป็นการให้อำนาจเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดความเสียหายขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมหรือชุมชน แต่ก็ก็เป็นลักษณะการแก้ปัญหาที่ปลายน้ำและไม่เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนเพราะในบางกรณีเจ้าพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่ใช่คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้ยังไม่สามารถเข้าถึงปัญหาได้อย่างแท้จริง

ประเด็นปัญหาที่สี่ ปัญหาความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งในมาตรา 96 และ 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนในเรื่องเกณฑ์การจัดมลพิษว่า ต้องจัดมลพิษถึงระดับใดจึงจะเรียกว่าจัดมลพิษแล้ว

ทั้งนี้ จากการศึกษาอิสระเกี่ยวกับพระราชพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผู้เขียนพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาการบังคับใช้มาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำ ผู้เขียนพบว่าข้อเสนอแนะ คือ ให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็นบทบัญญัติมาตราใหม่ให้มีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องมาตรการในการควบคุมมลพิษทางน้ำที่สอดคล้องกับสภาพของแหล่งน้ำของประเทศไทยอย่างแท้จริง ความว่า “ในการประเมินคุณภาพมลพิษทางน้ำในท้องที่ใดให้เป็นไปตามในคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทางด้านมลพิษทางน้ำ และให้ผู้เชี่ยวชาญเช่นนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับปรุงเกณฑ์การควบคุมมลพิษทางน้ำในแต่ละเฉพาะของพื้นที่แหล่งน้ำนั้น ๆ รวมถึงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการควบคุมมลพิษทางน้ำให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาจริง โดยคำนึงถึงความก้าวหน้าของอุปกรณ์เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ของสังคมที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการช่วยควบคุมและจัดมลพิษทางน้ำ

แต่หากไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้วัดการประเมินมลพิษในแหล่งพื้นที่นั้นได้ ให้ผู้เชี่ยวชาญเช่นนั้นมีอำนาจในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการควบคุมมลพิษทางน้ำให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาจริงภายในหลักฐานอ้างอิงสากล”

2. ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องและการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย ผู้เขียนพบว่าข้อเสนอแนะ คือ เพิ่มความในบทบัญญัติมาตรา 96 บรรทัดความว่า แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยหรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษที่ได้รับการร้องเรียนจากผู้เสียหายนั้น เป็นผู้ที่เกิดมลพิษอันต้องรับผิดชอบและเยียวยาความเสียหายทุกประการ เว้นแต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษนั้นจะพิสูจน์ได้

3. ปัญหาบทบาทภาครัฐในการควบคุมมลพิษทางน้ำ ผู้เขียนพบว่าข้อเสนอแนะ คือ เพิ่มความในบทบัญญัติมาตรา 75 ความว่า “ให้ประชาชนและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ เนื่องด้วยประชาชนและชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่เผชิญกับปัญหาที่แท้จริง อันจะเป็นการร่วมกันแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน”

4. ปัญหาความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้เขียนพบว่าข้อเสนอแนะ คือ ให้เพิ่มบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ใน หมวด 6 ว่าด้วยความรับผิดชอบทางแพ่งให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยบัญญัติมาตราใหม่เพิ่ม ความว่า “ความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมถึงต้องมีหน้าที่จัดมลพิษที่ตนได้ก่อ ทั้งนี้ เป็นไปตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านมลพิษทางน้ำ

การรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้คิดคำนวณค่าเสียหายทั้งลำน้ำสาขานั้นที่เกิดความเสียหายขึ้น มิใช่เพียงแต่คิดคำนวณแค่ในบริเวณที่เกิดความเสียหายเท่านั้น”

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

หนังสือ

อุดมศักดิ์ สันธิพงษ์. กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2557.

กนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, ชีระวุฒิ เต็มสิริวัฒนกุล และ จูตินันท์ เต็งอำนวยการวิจัย เรื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม ประเทศไทย. คู่มือกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ, 2548.

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์. การจัดการสิ่งแวดล้อม. ใน เอกสารประกอบการบรรยาย

วิชาชีพวิทยาของมลพิษ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2565.

บทความ

เสรี วรพงษ์. สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 2557.

รัฐสภา ฤาแรง. มาตรการกฎหมายในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางน้ำ. วารสารกระบวนการยุติธรรม. 2556.

เขตไท ลังการ์พินธุ์. สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบ

กับกฎหมายต่างประเทศ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2560.

ดาวนภา เกตุทอง. การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น. วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

- พยงค์ ฉัตรวิรุฬห์. สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. วารสารการจัดการป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2559.
- ชนกฤต วรรณัชชากุล. การพิสูจน์ความรับผิดชอบละเมิดของแพทย์จากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ. วารสารจตุลนิติ, 2559.
- อวิการัตน์ นิยมไทย. กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. วารสารจตุลนิติ, 2558.
- อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, รัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม. วารสารนักบริหารมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2553.
- วัชรารักษ์ จิตรชุม. แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมกับความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษในทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. วารสารคณะนิติศาสตร์, 2564.
- นันทชนก ลิขิตธรรมกุล. ความรับผิดชอบแห่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษต่อความเสียหายจากมลพิษในดิน: ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 และกฎหมายสหรัฐอเมริกา. วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, 2564.
- จณัญญา ไพบูลย์. หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีการขนส่งทางอากาศ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561

วิทยานิพนธ์

- กิตติ บุญพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วรวรรณ เขยชิด. “เงื่อนไขของการใช้หลัก Precautionary Principle ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการบังคับใช้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช”. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- ชวัลการต์ เกราะแก้ว. “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552.

เอกสารอื่น ๆ

กรมชลประทาน กลุ่มงานเคมี ส่วนวิจัยและพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์. (2553) มาตรฐานคุณภาพน้ำ.

วินัย เรืองศรี. การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรม

สหรัฐอเมริกา, ใน เอกสารประกอบการ สัมมนาทางวิชาการเรื่องแนวทางใหม่ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาศักดิ์ และสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552.

สมนิต พุกงาม. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. ใน เอกสารประกอบการ บรรยายภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

นัทธมน คงเจริญ. (2561). บทที่ 3 หลักการที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม. ใน เอกสารประกอบการสอนวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.

ปวีตร เลิศธรรมเทวี. (2558). รายงานการวิจัย เรื่อง รัฐธรรมนูญกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม.

สุนีย์ มัลลกะมาลย์ และคณะ. การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ. รายงานผลการวิจัยคณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมูลนิธิญี่ปุ่น, (2531).

ภาวสุระ ลิ้มปัสวดี. (2555). การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อย จังหวัดอ่างทอง โดยใช้ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์. (เอกสารข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น, สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอ่างทอง).

ฐากร สิทธิโชค, มัลลิกา ใจเย็น และวิทวัส นิดสูงเนิน. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา.

ศศิวิมล ช่วยดำรง และ ชิดารัตน์ ตริยวง. (2555). **มาตรการทางกฎหมายในการจัดการกากกัมมันตรังสีของโรงพยาบาลในจังหวัดสงขลา.** (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และกอบกุล ราชนาคร. (2552). **กฎหมายว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม.** เชียงใหม่: ลี้ออนด์ไชน์เวิร์ค.

ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **รายงานการวิจัยฉบับย่อเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน, 2559.**

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2559). **บริการสาธารณสุขตามร่างรัฐธรรมนูญ.** [Online], Available URL : https://cdc.parliament.go.th/ewt_dl_link. [26 สิงหาคม 2565].

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). **แหล่งกำเนิดมลพิษที่ถูกควบคุมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.** [Online], Available URL : <https://www.pcd.go.th/faqs>. [4 กันยายน 2565].

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.), (2545).

สถานการณ์น้ำของไทย, [Online], Available URL : <https://researchcafe.org/water-is-life/>. [13 สิงหาคม 2565].

สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 13 (ชลบุรี), (2561). **ทรัพยากรน้ำในประเทศไทย.** [Online], Available URL :

<http://www.mnre.go.th/reo13/th/news/detail/9554>. [13 สิงหาคม 2565].

สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 13 (ชลบุรี), (2562), **มลพิษทางน้ำ (Water Pollution).** [Online], Available URL :

<http://reo13.mnre.go.th/th/news/detail/49278>. [13 สิงหาคม 2565].

สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 7 (สระบุรี). (2559). **กฎหมายและมาตรฐานด้านคุณภาพน้ำ.** [Online], Available URL :

<http://www.reo07.mnre.go.th/th/news/detail/76317/>. [28 กันยายน 2565].

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2543).

การแก้ไขปัญหาน้ำเสีย-เทคโนโลยี. [Online], Available URL :

<https://www.hii.or.th/wiki84/index.php?title/>. [13 กันยายน 2565].

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). **พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม.** [Online], Available URL : <https://www.onep.go.th/พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม-2/>. [26 กันยายน 2565].

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน. (2560). **แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม.** [Online], Available URL :

<http://www.mnre.go.th/loei/th/information/list/1419>. [26 กันยายน 2565].

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.). (2565). **โครงการหรือกิจการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง.** [Online], Available URL :

<https://old.ieat.go.th/ehia/main/default/showMenuDetail/id/>. [6 กันยายน 2565].

ศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภค จังหวัดสงขลา. (2552). **เป็นผู้บริโภคต้องรู้สิทธิ.** [Online], Available URL : <https://consumersouth.org/paper/450>. [26 กันยายน 2565].

หน่วยงานบริหารโครงการ (PMU U-POPs) กองนวัตกรรมวัสดุและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2563). **Stockholm Convention.** [Online], Available URL :

<https://greenscrapmetalthailand.com/knowledge/stockholmconvention>. [28 ตุลาคม 2565].

บริษัท ลูคัส รอยัล (ประเทศไทย) จำกัด. (2558). **สาเหตุและผลกระทบจากมลพิษทางน้ำ.** [Online], Available URL : https://lux.co.th/cpt_blog/cause-and-impact-of-water-pollution/. [13 สิงหาคม 2565].

บ้านจอมยุทธ, (2543), **มลพิษทางน้ำ,** [Online], Available URL :

https://www.baanjommyut.com/library_6/pollution_from_the_farm/02.html. [15 สิงหาคม 2565].

บ้านจอมยุทธ, (2543), **มาตรฐานและดัชนีคุณภาพสิ่งแวดล้อม**, [Online], Available URL :

https://www.baanjommyut.com/library_6/pollution_from_the_farm/02.html.

[4 กันยายน 2565].

บ้านจอมยุทธ, (2543), **ลักษณะของน้ำเสีย**, [Online], Available URL :

https://www.baanjommyut.com/library_6/pollution_from_the_farm/02.html.

[15 สิงหาคม 2565].

บริษัท โกลบอล ทรีท จำกัด, (2560), **น้ำเสียและแหล่งกำเนิดน้ำเสีย**, [Online], Available URL :

<http://www.global-treat.com/น้ำเสียและแหล่งกำเนิดน้ำเสีย/>. [15 สิงหาคม 2565].

บริษัท กรีน วอเตอร์ ทรีท จำกัด, (2558), **ลักษณะและสมบัติน้ำเสีย**. [Online], Available URL :

<https://www.greenwatertreat.com/>. [15 สิงหาคม 2565].

บริษัท ทู ดีจีทีล กรุ๊ป จำกัด, (2565), **ผลกระทบของมลพิษทางน้ำ**, [Online], Available URL :

https://intrend.trueid.net/article/ผลกระทบของมลพิษทางน้ำ-trueidintrend_261429.

[15 สิงหาคม 2565].

บริษัท ราเนลา จำกัด, (2559), **ผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษทางน้ำ**. [Online], Available URL

: <https://www.pobpad.com/ผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษทางน้ำ>. [15 สิงหาคม 2565].

บริษัท เทนเซ็นต์ (ประเทศไทย) จำกัด. (2556). **การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม**.

[Online], Available URL : <https://guru.sanook.com/927/>. [4 กันยายน 2565].

เพจนักเกรียนกฎหมาย. (2543). **ฎีกาแปลก ๆ ที่น่าสนใจ : ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict**

Liability). [Online], Available URL :

https://web.facebook.com/1713649552223003/posts/2295211644066788/?_rdc=1&_rdr.

[10 กันยายน 2565].

ศิริวรรณ โฉลกดี, (2560), **มลพิษทางน้ำ**, [Online], Available URL :

<https://siriwanwebsite.wordpress.com/>. [15 สิงหาคม 2565].

พงษ์พิชญ์ บัวอาจ, (2553), **น้ำและประโยชน์ของน้ำ**, [Online], Available URL :

<http://www.thaigoodview.com/node/27196>, [13 สิงหาคม 2565].

นลินี ลิทธิพงศ์พิทยา, (2545), **มลพิษทางน้ำ**. [Online], Available URL :

[https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/science/10000-](https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/science/10000-8048.html)

[8048.html](https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/science/10000-8048.html). [13 สิงหาคม 2565].

- สมชัย บวรกิตติ, โรคเหตุสิ่งแวดล้อม:ภาวะมลพิษทางน้ำ, [Online], Available URL : <http://www.healthcarethai.com/>. [15 สิงหาคม 2565].
- ณรงค์ฤทธิ์ แก้วคุณ, (2538), ลักษณะของมลพิษทางน้ำ, [Online], Available URL : <https://sites.google.com/site/nankhanittha05141/bth-thi-2>. [15 สิงหาคม 2565].
- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์. (2543). ความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด. [Online], Available URL : <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=1665#/>. [10 กันยายน 2565].
- วีรยา ภูมิฐาน. (2554). บทที่7 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. [Online], Available URL : <https://www.sites.google.com/site/fanxy14/bth-thi7-naewthang-kar-phathna-thraphyakrthrmchati-laea-sing-waedlxm-xyang-yangyun>. [4 กันยายน 2565].
- นิชรัตน์ ชงโบราณ และอมิตา ศรีสุวรรณ, (2562), แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน, [Online], Available URL : <https://sites.google.com/site/wichakarxnuraks/naewthang-kar-cadkar-sing-waedlxm-baeb-yangyun>. [4 กันยายน 2565].
- นิภากรณ์ พิมพ์ทอง, (2562), การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน. [Online], Available URL : <https://www.nipaphorn.com/>. [4 กันยายน 2565].
- ปีติเทพ อยู่ยืนยง. (2553). อนุสัญญาว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมสาธารณะในการตัดสินใจ และการเข้าถึงความยุติธรรมในคดีสิ่งแวดล้อม ค.ศ. 1998 (อนุสัญญาอาร์ฮูส) กับความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. [Online], Available URL : <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1538>. [28 กันยายน 2565].
- วรรณภา ติระสังขะ, (2547), กฎบัตรว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมของประเทศฝรั่งเศส : หลักการพื้นฐานในกฎหมายสิ่งแวดล้อม. [Online], Available URL : <http://public-law.net/publaw/printPublaw.aspx?ID=707#/>. [4 กันยายน 2565].
- ประสิทธิ์ จงวิจิต, (2557), การการพิสูจน์ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ, [Online], Available URL : <https://www.lawsiam.com/?name=article&file=read&max=740>. [4 กันยายน 2565].

Ornpreeya Thaisatitnapa. (2543). แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหา การแก้ไขและฟื้นฟู,
 [Online], Available URL :
https://web.facebook.com/171364955223003/posts/2295211644066788/?_rdc=1&_rdr.
 [13 กันยายน 2565].

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุม
 การระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคม
 อุตสาหกรรม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2539)

ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง มาตรฐานควบคุมการ
 ระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม
 ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2539)

ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทของ
 โรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูก
 ควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม ฉบับที่ 4
 (พ.ศ.2539)

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง การกำหนดมาตรฐานควบคุม
 การระบายน้ำทิ้งจากสถานที่ฝังกลบมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาล พ.ศ. 2565

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุมการ
 ระบายน้ำทิ้งจากสถานประกอบการขนาดเล็กที่ผลิตสินค้าหรือให้บริการบาง
 ประเภท พ.ศ. 2564

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดอาคารประเภท ค.
 เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
 หรือออกสู่สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2564

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดให้ที่ดินจัดสรรเป็น
แหล่งกำเนิดมลพิษที่ต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือ
ออกสู่สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2564

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดมาตรฐานควบคุมการ
ระบายน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรม และเขตประกอบการ
อุตสาหกรรม